

گزارش پروژه :

آگاهی رسانی در خصوص برداشت های غیرمجاز به مردم روستاهای

حاشیه تالاب بین المللی گاوخونی

روستاهای باقرآباد ، اشکهران ، قورتان و فارفان

مجری :

انجمن دوستداران میراث طبیعی و فرهنگی ورزنه

بهمن ماه ۱۳۹۹

چکیده:

این گزارش حاوی اقدامات مشارکتی انجام شده در پروژه آگاهی رسانی در خصوص برداشت های غیرمجاز به مردم روستاهای حاشیه تالاب بین المللی گاوخونی می باشد که بخش اول آن شامل نیازسنجی و بازدید های میدانی از تالاب می باشد، بخش دوم آن کارگاه های برگزار شده در روستاهای هدف پروژه شامل قورتان، فارفان، اشکهران و باقراآباد می باشد که به صورت مشارکتی و با استفاده از تکنیک های PRA برگزار گردیدند، در این کارگاه ها هدف اصلی افزایش آگاهی عمومی در ارتباط با تهدیدات برداشت بی رویه از آب های زیرزمینی بود که با ارائه راهکارهایی جهت کاهش آثار مخرب ناشی از برداشت آب همراه بود که میتوان به لزوم انجام فعالیت هایی مانند تنوع بخشی به معیشت های محلی و مشاغل سبز اشاره کرد.

Abstract:

This report contains participatory measures taken in the project of informing about the illegal withdrawals to the people of the villages along the Gavkhoni International Wetland, the first part of which includes needs assessment and field visits to the wetland, the second part is the workshops held in the target villages of the project, including Ghortan, Farfan, Ashkehran and Bagherabad, which were held in a participatory manner using PRA techniques, in these workshops, the main goal was to increase public awareness about the threats of uncontrolled abstraction of groundwater, which was accompanied by providing solutions to reduce the destructive effects of abstraction, which can necessitate activities such as diversification of local livelihoods and Green jobs pointed out.

فهرست مطالب

۱- مقدمه:	۱
۱-۱- اهداف کلی	۲
۲-۱- روش کار (متدلوژی)	۲
۳-۱- معرفی برنامه سیپا CEPA	۳
۴-۱- طرح حفاظت از تالاب های ایران	۳
۲- روستاهای هدف	۴
۱-۲- روستای باقرآباد	۴
۲-۲- روستای فارفان	۴
۳-۲- روستای قورتان	۶
۴-۲- روستای اشکهران	۷
۲-۴-۱- وجه تسمیه اشکهران «اشکهران از دید تاریخ نویسان»	۷
۳-..فرآیند فعالیت های اجرایی	۷
۳-۱- برگزاری نشست های نیازسنجی مشارکتی در روستاها برای شناسایی، اولویت بندی و تحلیل مشکلات، راه حل ها نیازها و فرصتهای آنها برای مدیریت مشارکتی تالاب گاوخونی	۸
۳-۲-... فهرست شرکت کنندگان: (مدیران نهادهای دولتی، غیر دولتی و جوامع محلی)	۹
۳-۳- برگزاری تور گردش محلی با محوریت حفاظت مشارکتی	۱۱
۴-کارگاه ها	۱۳
۴-۱- کارگاه روستای باقرآباد	۱۳
۴-۱-۱- نقشه مشارکتی اجتماعی و منابع باقر آباد	۱۳
۴-۱-۲- خط سیر تاریخی باقر آباد	۱۵
۴-۱-۳- تکنیک درخت تحلیل مشکل باقر آباد	۱۶
۴-۱-۴- جدول راهکارها باقر آباد	۱۹

۲۰	۲-۴- کارگاه روستای فارفان.....
۲۱	۴-۲-۱- تکنیک نقشه اجتماعی و منابع فارفان
۲۲	۴-۲-۲- خط سیر تاریخی فارفان
۲۳	۴-۲-۳- تکنیک درخت تحلیل مشکل فارفان
۲۵	۴-۲-۴- جدول راهکارها فارفان
۲۶	۴-۳- کارگاه روستای اشکهران
۲۷	۴-۳-۱- تکنیک نقشه اجتماعی و منابع اشکهران
۲۸	۴-۳-۲- خط سیر تاریخی اشکهران
۲۹	۴-۳-۳- رتبه بندی مشکلات روستا اشکهران
۳۴	۴-۳-۴- جدول راهکارها اشکهران
۳۵	۴-۴- کارگاه روستای قورتان
۳۶	۴-۴-۱- تکنیک نقشه اجتماعی و منابع قورتان
۳۷	۴-۴-۲- خط سیر تاریخی قورتان
۳۸	۴-۴-۳- رتبه بندی مشکلات روستا قورتان
۳۹	۴-۴-۴- تکنیک درخت مشکل روستای قورتان
۴۱	۴-۴-۵- جدول راهکارها قورتان
۴۲	۵- نتیجه گیری.....

۱- مقدمه:

رودخانه زاینده رود از چهار محال و بختیاری و کوههای غرب اصفهان منشاء گرفته سپس از طرف غرب به شرق استان اصفهان جریان یافته و سرانجام به تالاب گاوخونی سرازیر می گردد. تالاب گاوخونی بعنوان یک تالاب بین المللی در استان اصفهان واقع گردیده و با تحت تاثیر قرار گرفتن کم آبی بویژه طی خشکسالی های اخیر و اقدامات مدیریتی نامناسب منابع آب و افزایش مقدار آلودگی با زوال کنی، کیفی و تخریب کارکردهای اکولوژیکی روبرو شده است. گاوخونی در گذشته از لحاظ تنوع پوشش گیاهی و آبزیان و حیات وحش، به مراتب غنی تر از حال بوده و جانوران متعدد با تنوع زیستی بالا در آن زندگی می کرده اند. افزون بر آن افزایش بهره برداری از آب زاینده رود جهت مصارف کشاورزی صنعت و شرب باعث افت شدید آب ورودی به تالاب شده است و اکوسیستم تالاب را در معرض مرگ تدریجی قرار داده است. همچنین به دلیل خشکسالی سال های اخیر، استفاده بی رویه از آب زاینده رود و به دنبال آن گرمای شدید هوا، آتش سوزی هایی رخ داده است که عمده پوشش گیاهی منطقه را نابود ساخته است.

در این میان عامل انسانی مهم ترین عامل نابودی تالاب گاوخونی بوده به طوری که با تعریف مصارف آبی متعدد و متنوع از زاینده رود بدون توجه به توان رودخانه در تامین این نیازها و بدون محاسبه نسبت بین مقدار آب رودخانه و مصارف موجوده باعث برهم خوردن تعادل بین ورود و خروج و با منابع و مصارف آب و ایجاد بحران در رودخانه شده است، مصارف صنعتی شهری، افزایش سطح زیر کشت، جمعیت، مدیریت منابع آبی، نگرش غیر سیستمی به زاینده رود، عدم توازن در برداشت آب در نواحی مختلف و نگرش اقتصادی به رودخانه از مهم ترین مولفه های فشار کمی بر زاینده رود بوده اند. در این میان مهمترین راه حل این معضلات و راهکار اصلی برون رفت از چالش های فوق افزایش آگاهی ها و باورهای عمومی نسبت به محیط زیست است به طور کلی بهره برداری و برداشت های غیر مجاز از آب یک موضوع پیچیده و چند بعدی بوده که تاکنون به ابعاد اجتماعی آن کمتر توجه شده است. سرمایه اجتماعی به منزله سطح روابط، همکاری، انسجام و اعتماد و مشارکت افراد جامعه، نقش مهمی در مدیریت و بهره برداری بهینه از منابع طبیعی و از جمله منابع آبی دارد و می تواند بستر و زمینه مناسبی را برای اجرای طرح و برنامه ها در مدیریت و حل مشکلات منابع آب و رفع تنش های اجتماعی ناشی از آنها مهیا کند. با این توضیحات به نظر می رسد شناخت سطح سرمایه اجتماعی روستاهای اطراف تالاب بین المللی گاوخونی و تلفیق آن با میزان سرمایه آبی آن منطقه، ظرفیت منابع آبی می تواند الگو و رهیافتی مناسب برای تدوین راه حل ها و برنامه های مدیریت منابع آب به متولیان تصمیم گیری و برنامه ریزان ارائه دهد. در این راستا بسیاری از کارشناسان بر این باور هستند که برای نجات آب و کاهش برداشت های غیر مجاز از منابع آبی در صورتی

محقق می شود که عموم افراد جامعه و نخبگان در خصوص برداشتهای غیر مجاز با آگاهی افزایی نسبت به حفظ منابع آبی خود حساس و دغدغه مند گردیده و برای حفاظت از آن مشارکت فعال داشته باشند. لذا ضروری به نظر میرسد که جایگاهی خاص برای آگاهی، حساسیت و مشارکت عموم افراد جامعه برای حفاظت از منابع آبی و کاهش برداشت های غیر مجاز از آب در نظر گرفته شود.

۱-۱- اهداف کلی

الف) افزایش آگاهی های جوامع محلی نسبت به تهدیداتی که در نتیجه برداشت های غیر مجاز برای تالاب گاوخونی ایجاد می شود.

ب) ایجاد احساس مسئولیت در جوامع محلی برای حفاظت از تالاب گاوخونی

۱-۲- روش کار (متدلوژی)

روش انجام کار به صورت ارزیابی مشارکتی روستایی (PRA) انجام گرفته است. ارزیابی مشارکتی روستایی (Participatory Rural Appraisal) به مجموعه ای از روشها و تکنیکهای تحقیق اشاره داشته که با هدف برانگیختن مشارکت مردم در فرایندهای مختلف اجتماعی - توسعه ای و نیز کاربست عقاید، نظریات و دانش بومی آنها در برنامه ریزی و مدیریت پروژه ها و برنامه های توسعه، طراحی و اجرا می گردد. در این پروژه چهار روستا (اشکهرن، فارغان، قورتان و باقرآباد) به عنوان روستاهای پایلوت و زنان و کشاورزان به عنوان گروه های هدف انتخاب شده اند. موضوعات و اقدامات پیش بینی شده شامل موارد ذیل می باشد همچنین جزئیات فعالیتهای پیش بینی شده در جدول زیر بیان شده است.

۱- معرفی تالاب و ارزش ها و کارکردهای آن و ارتباط سلامت تالاب با معیشت و زندگی مردم حاشیه تالاب

۲- معرفی اکوسیستم رودخانه و ظرفیت برد

۳- آشنایی با شیوه های کاهش تهدیدات انسانی وارده بر تالاب

۴- آگاهی رسانی از نقش، رویکردها و روش هایی که جوامع سنتی در حفاظت از تالاب انجام میدادند

۵- افزایش آگاهی ها در خصوص مضرات برداشت های غیرمجاز بر تالاب و در نتیجه بر معیشت مردم حاشیه تالاب

۱-۳- معرفی برنامه سیپا CEPA

برنامه سیپا مخفف عناوین communication, education, participation, awareness raising، اطلاع رسانی، آموزش، مشارکت و آگاهی افزایی می باشد، ضرورت استفاده از برنامه "اطلاع رسانی، آموزش، مشارکت و آگاهی افزایی (CEPA)" پیش تر توسط کنوانسیون رامسر به کشورهای عضو توصیه شده است. کنوانسیون رامسر به دلیل اهمیت بالای نقش آموزش و مشارکت، بخش ویژه ای در دبیرخانه اصلی خود به این موضوع اختصاص داده و این برنامه جامع را در سطح جهانی تهیه و به تصویب کشورهای عضو رسانده است. در همین راستا و به دلیل اهمیت موضوع به کشور ها توصیه شده است در سطوح ملی، منطقه ای و محلی برای تالاب های خود برنامه "اطلاع رسانی، آموزش، مشارکت و آگاهی افزایی" داشته باشند و با توجه به اهمیت تالاب های ایران و عضویت ایران در کنوانسیون رامسر برنامه در برخی از تالاب های نمونه اجرا شده است. مأموریت مقامات رامسر همسو سازی کمیته ی سیپا با سازمان های غیر دولتی، مراکز ملی و جامعه مدنی و... است.

۱-۴- طرح حفاظت از تالاب های ایران

طرح حفاظت از تالاب های ایران که از سال ۱۳۸۴ با حمایت برنامه عمران ملل متحد، تسهیلات محیط زیست جهانی و سازمان حفاظت محیط زیست آغاز شده است، نمونه ای از تلاش های صورت گرفته در راستای ارتقای مدیریت تالاب ها در کشور ایران به شمار می رود که بر استقرار مدیریت زیست بومی در سطوح ملی و محلی، فضای مناسب برای مشارکت ذینفعان و تدوین و اجرای برنامه های مدیریت جامع برای تالاب های مهم کشور تمرکز نموده است. این برنامه های مدیریت در قالب یک فرایند مشارکتی و با هدف هم افزایی بین پروژه های توسعه ای و اقدامات حفاظتی در سطح حوضه آبریز تالاب ها تدوین می شوند و وظایف هر یک از نهادهای دولتی و غیردولتی در حفاظت از تالاب را هم راستا با شکل گیری توسعه پایدار در سطح حوضه مشخص می نمایند. در این بین علاوه بر پرداختن به موضوعات مختلف نظیر حفاظت از تنوع زیستی، معیشت جوامع محلی، اطلاع رسانی و آگاه سازی عمومی، مدیریت منابع آب و خاک با هدف تأمین حق آبه تالاب ها مورد توجه ویژه قرار می گیرد. در همین راستا با توجه به سهم قابل توجه بخش کشاورزی از منابع آبی حوضه، موضوع الگوسازی مشارکت مردم در احیا تالاب ها و استقرار کشاورزی پایدار در مناطق تالابی از طریق مشارکت ذینفعان و سازمان هایی مانند جهاد کشاورزی از اهمیت خاصی برخوردار است.

در ادامه فعالیت های طرح حفاظت از تالاب های ایران و با توجه به اجرای موفقیت آمیز طرح های نمونه کشاورزی پایدار توسط این طرح، در سال های اخیر دفتر طرح حفاظت از تالاب های ایران با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست و برنامه توسعه ملل متحد و با حمایت مالی دولت ژاپن از سال ۲۰۱۴ اقدام به اجرای فاز اول پروژه "همکاری در احیاء دریاچه ارومیه از طریق مشارکت جوامع محلی در استقرار کشاورزی

پایدار و حفاظت از تنوع زیستی" در ۴۱ روستای پایلوت حوضه آبریز دریاچه ارومیه نموده و در ادامه با افزایش سایت ها به ۱۱۰ روستا گسترش یافته است. اهداف مدیریتی پروژه در راستای چشم انداز ۲۵ ساله برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه شامل افزایش آگاهی های عمومی در مورد ارزش های دریاچه و تالاب های اقماری، تقویت مشارکت های مردمی و مدیریت پایدار منابع آب و کاربری اراضی کشاورزی در راستای حفاظت از دریاچه ارومیه می باشد. را از سال ۱۳۹۳ تا کنون در حوضه آبریز دریاچه ارومیه و در ۱۱۰ روستاهای پایلوت از استان های آذربایجان شرقی و غربی فراهم آورده است، همچنین طرح حفاظت از تالاب های ایران در بسیاری از تالاب های با اهمیت کشور اقدام به تدوین برنامه مدیریت جامع تالاب و همچنین سیپای تالاب کانی برزان نموده است، در حال حاضر نیز اقدامات اجرایی برنامه ها را با جدیت دنبال می کند.

۲- روستاهای هدف

۲-۱- روستای باقرآباد

روستای باقرآباد در ۲۰ کیلومتری شهر ورزنه در شرق اصفهان واقع شده است، این روستا از توابع بخش بن رود شهرستان ورزنه بوده و در دهستان گاوخونی قرار دارد و براساس سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۵، جمعیت آن ۴۰۸ نفر (۱۰۱ خانوار) بوده است، همچنین بر اساس آمار ۱۳۹۵ جمعیت روستا به ۴۹۵ رسیده است که از این تعداد ۲۵۲ نفر مرد و ۲۴۳ نفر زن می باشند، این روستا در کنار روستای دیگری به نام شریف آباد قرار گرفته و حدود ۳۰ هکتار (۳۰۰ هزار جریب) اراضی کشاورزی دارد که اکثرا تحت کشت یونجه و گندم قرار دارد، آب زراعی روستا از قناتی قدیمی تامین میگردد که به دلیل تخریب قابلیت استفاده ندارد، قنات روستای باقرآباد ۱۴۱ دهنه چاه دارد که ۴۱ دهنه آن مرمت و احیا شده است، با مرمت این چاه ها ورودی آب این قنات به ۲۵ رسیده و کشاورزان با احداث استخر، شرایط آبیاری تعدادی از زمین های کشاورزی را در این روستا فراهم کرده اند.

۲-۲- روستای فارفان

روستای فارفان در بخش بن رود و دهستان رودشت شرقی، در ۲۰ کیلومتری شهر ورزنه اصفهان و ۱۰ کیلومتری قلعه تاریخی قورتان واقع است، این روستا بر اساس آمار سال ۱۳۹۵ دارای ۵۵۹ خانوار و ۱۷۴۲ نفر جمعیت می باشد که از این تعداد ۹۰۵ نفر مرد و ۸۳۷ نفر زن می باشند، شغل اصلی مردم روستا کشاورزی و دامداری بوده لیکن به دلیل کمبود آب به صورت بسیار محدود انجام می گردد، این روستا در

دوره‌های مختلف تاریخی از اهمیت و موقعیت خاصی برخوردار بوده است. در کتاب ((تاریخ اصفهان و ری)) می‌خوانیم:

((در زمان دیلمیان دو بلده حاکم‌نشین مخصوص در اصفهان بوده است. اول فیروزان لنجان در دو طرف زاینده‌رود و دوم فارفان آن رودشت که شهری نامی و بلوکات رودشتین، جرقویه و قهپایه از توابع آن قصبه گران‌مایه بوده است.))

همچنین در کتاب ((فرهنگ جامع نام‌ها و آبادی‌های کهن اصفهان)) می‌خوانیم:

((در فارفان صحرایی است به نام باغ کوشک و یک ساختمان گلی بزرگی که تا چند سال پیش با عظمت و جاهت وجود داشت. وقتی آن را می‌دید، می‌پنداشتی که جزء عظیمی از امارتی جسیم و حجیم بوده است و چنین می‌نمود که کوشکی بوده است. این صحرای وسیع هم باغی منسوب به آن کوشک که نامش مانده و خود از میان‌رفته است و وقت و بی‌وقت که من این عمارت جسیم را می‌دیدم دائماً از آن فر ریخته و کوچک‌تر شده بود و می‌رفت که یکسره نابود شود.))

برج خطیره فارفان در مقطع هشت ضلعی بنا شده که قطر داخلی آن ۸ متر و دارای ارتفاع ۱۶ متر بوده است. این بنای باشکوه همان‌گونه که از نامش برمی‌آید برج یادبودی بوده که احتمالاً ۲ قبر از بزرگان سلجوقی را در برداشته است. این بنا از بناهای نادر تاریخی استان اصفهان می‌باشد که متأسفانه بخش عظیمی از آن بر اثر تخریب عمدی فرو ریخته است. اکنون تنها یک‌چهارم آن باقی مانده است. بخش باقی مانده دلالت بسیار خوبی بر عظمت و معماری باشکوه آن دارد. برج خطیره کاملاً شبیه به هشتی یک‌خانه اجرا شده اما در ابعاد بسیار بزرگ. هشت ستون قطور با چرخشی منظم اضلاع بنا را تشکیل می‌دهد.

در چرخش اضلاع، ضلعی که کاملاً به طرف قبله است، تبدیل به محراب شده که با مقرنس‌کاری تزیین یافته است. دستگاه راه‌پله آن از داخل برج شروع می‌شده و پس از نیم دور چرخش دور برج به ارتفاع ۹ متری می‌رسیده. که در این ارتفاع، ما راهرویی را می‌بینیم که دور برج می‌چرخیده است. سپس به پشت‌بام سازه که گنبدی بسیار زیبا بوده راه پیدا می‌کرده است. راهرو در چرخش خود دور برج در هر ضلع دارای پنجره‌ای روبه‌داخل و بیرون بوده، که با این وصف ۸ پنجره باز وظیفه تأمین نور و تهویه هوای برج را بر عهده داشته است، برج خطیره فارفان بنای بسیار با ارزشی است که می‌توان آن را هم‌ردیف برج خرقان قزوین تلقی کرد. این درحالی که است که کاملاً مورد بی‌مهری و فراموشی قرار گرفته است.

۲-۳- روستای قورتان:

قورتان روستایی چند هزار ساله، در فاصله ۱۱۰ کیلومتری شرق اصفهان و ۴۵ کیلومتری تالاب گاوخونی است که بافت و عمارت‌هایی متعلق به هزار و ۵۰۰ سال پیش را در خود جای داده است، قورتان از روستاهای بخش بن رود و دهستان گاوخونی می باشد که ۴۰۹ خانوار در آن سکونت دارند، جمعیت روستا ۱۲۸۳ نفر می باشد (آمار ۱۳۹۵) که از این تعداد ۶۵۸ نفر مرد و ۶۲۵ نفر زن می باشند.

"گور" در زبان پهلوی به معنای گود و در قعر قرار گرفته است که وجه تسمیه نام این روستا نیز از همین واژه گرفته شده است. در این روستا که در حاشیه شمالی رودخانه زاینده رود واقع شده است قلعه‌ای با مساحت چهار هزار و ۵۰۰ متر قرار دارد که متعلق به دوران ساسانیان است، در روستای قورتان قلعه‌های بسیاری وجود دارد که بیشتر آن‌ها متعلق به بعد از دوران صفوی و نآرامی‌های موجود، به خصوص حمله افغان‌ها به ایران است. قلعه‌های موجود در قورتا از نوع جلگه‌ای است که معماری و مصالح به کار رفته در آن‌ها با قلعه های کوهستانی نیز متفاوت است.

ارگ قورتان، واقع در جنوب روستای قورتان و در حاشیه زاینده رود قرار دارد. این ارگ دارای حصاری خشتی و ۱۳ برج است. خود عمارت ۱۵ برج داشته که دو برج آن به طور کامل تخریب شده است. بنا دارای دو ورودی متقارن در مرکز ضلع های شمالی و جنوبی (حاشیه زاینده رود) است. این مجموعه دارای بافتی فشرده و ارگانیک است که از مهم ترین دلایل این نوع شکل گیری، می‌توان به دو مساله امنیت و سازگاری با اقلیم منطقه اشاره کرد.

دسترسی ها در این مجموعه در مسیر حرکت اصلی است که به شکل طبیعی از ابتدای ورودی شروع شده و در مرکز بافت از بین بناها عبور کرده و به صورت یک کمر بند کل مجموعه را دور می زند. از این مسیر، دسترسی‌های فرعی که بیشتر آنها بن بست هستند منشعب شده و ارتباط بین بناها را برقرار می‌کند. بیشتر بناهای قلعه دارای پلانی ساده هستند که در یک طبقه و با پوشش طاق آهنگ شکل گرفته اند.

این مجموعه دارای فضاهای خدماتی و بهداشتی و مذهبی از قبیل، آسیاب، حمام، مسجد، حسینیه و بازارچه است که همگی در حاشیه و یا در امتداد راه اصلی داخل قلعه شکل گرفته اند. علاوه بر این، خانه‌های مسکونی با معماری زیبای مجموعه، بیانگر نوع معماری و فرهنگ این روستای تاریخی هستند. در سال ۱۳۸۲ بر اثر طغیان رودخانه بخشی از جبهه جنوبی قلعه و یکی از برج‌های آن تخریب شده است.

بررسی های اولیه و مطالعات میدانی نشان می دهد که هسته اولیه این مجموعه به صورت یک قلعه کوچک به نام قلعه نواب با چهار برج و دیوارهای کوتاه بوده که در ضلع جنوب غربی قلعه فعلی جای داشته است. نوع معماری و فشردگی در این قسمت بیانگر قدمت بیشتر این مجموعه است.

۲-۴- روستای اشکهران

روستای اشکهران یکی از روستاهای بخش بن رود از توابع شهرستان اصفهان می باشد. این روستا از شمال به رودخانه زاینده رود و منطقه کوهپایه، از جنوب به اراضی جرقویه، از شرق به شهرستان ورزنه و تالاب گاوخونی و از غرب به بخش جلگه منتهی می شود، این روستا در دهستان گاوخونی قرار گرفته و محل سکونت ۴۱۷ خانوار و ۱۴۶۳ نفر (آمار ۱۳۹۵) می باشد که از این تعداد ۷۵۶ نفر مرد و ۷۰۷ نفر زن می باشند.

۲-۴-۱- وجه تسمیه اشکهران «اشکهران از دید تاریخ نویسان»

حمدالله مستوفی درباره ی ناحیه رودشت که یک از نواحی اصفهان در قرن هشتم به حساب می آمده گفته است که منطقه رودشت شصت پاره دیه (ده) داشت که از بین آنها ورزنه ، اشکهران (اشکهران) ، قورتان (گورتان) و کمندان ، معظم قوای آن بوده است. (مستوفی حمدا لله - قدهه القلوب، صفحه ۵۱)

که در هر یک به گفته مستوفی کمابیش هزار خانه وجود داشته است. همچنین بازارها و مساجد و مدرسه و حمام و خانقاه در هر کدام از روستاهای مزبور ساخته شده است (که هنوز آثاری از انبارها و قلعه های آن زمان در این روستا به جای مانده است که خود صحت این مطلب را تأیید می کند)

۳- فرآیند فعالیت های اجرایی

موضوع هدف راهبردی سوم برنامه سیپای تالاب گاوخونی با عنوان " بارگزاری متناسب با توان اکوسیستم بر منابع پایه ی حوضه ی زاینده رود" می باشد که یکی از اقدامات اولویت دار دسترسی به آن با عنوان " آگاهی رسانی در خصوص برداشت های غیر مجاز به مردم کل حوضه توسط جوامع محلی (مکانیسم نظارت مردمی)" آمده است، همچنین هدف راهبردی چهارم برنامه مذکور با عنوان "حذف و یا کاهش برداشت های غیر مجاز با هدف تامین حقابه تالاب گاوخونی" می باشد که یکی از اقدامات دارای اولویت آن نیز "آگاهی رسانی در خصوص پیامد های ناشی از برداشت های غیر مجاز" می باشد که جهت شروع اقدامات در سال اول بعد از تدوین برنامه، روستاهای حاشیه تالاب بین المللی گاوخونی (شامل : باقرآباد، فارفان، قورتان و اشکهران) به صورت پایلوت انتخاب گردیدند، دلیل انتخاب این روستاها اثرگذاری و اثرپذیری بیشتر آنها از خشکی تالاب، کمبود آب و شور شدن چاه های زیر زمینی بود، برگزاری کارگاه در هریک از روستاها با دو روش انجام گرفته است، روش اول یادگیری مشارکتی است که در جریان آموزش هم دانش آکادمیک متخصص آبیاری و زهکشی به اشتراک گذاشته می شود و هم دانش بومی مردم مورد توجه قرار می گیرد تا در نهایت با تلفیق موضوعات مطرح شده هم دانش مردم محلی تقویت گردد و هم بر داشته ها و تجارب

متخصصین افزوده گردد، لیکن تسهیلگری ماجرا هم به شکلی اتفاق می افتد که کمترین دخالت را در موضوعات داشته باشد و صرفاً جریان کارگاه را از نظر زمان و موضوعات تسهیل می نماید، روش دوم تکنیک ارزیابی مشارکتی روستایی (PRA) است که با استفاده از ابزارهایی نظیر نقشه اجتماعی و منابع، خط سیر تاریخی، ماتریس رتبه بندی، درخت مشکلات و جدول راهکارها هم می توان از وضعیت موجود جامعه محلی اطلاع یافت و اطلاعات استخراج شده را برای فعالیت های بعدی به کار گرفت و هم از راهکارهای محلی ها در تصمیم گیری های مربوط به منطقه استفاده کرد، در این روش هم اطلاعات بین اعضای گروه ها که متشکل از جوامع محلی هستند، به اشتراک گذاشته می شود و در بحث و تبادل نظر جمعی منجر به ایجاد درک مشترک از موضوع مطرح شده در بین آنان می شود، چنین جریانی حس مسئولیت پذیری، مالکیت و مطالبه گری را بر می انگیزد.

۳-۱- برگزاری نشست های نیازسنجی مشارکتی در روستاها برای شناسایی، اولویت بندی و تحلیل مشکلات، راه حل ها نیازها و فرصتهای آنها برای مدیریت مشارکتی تالاب گاوخونی

این کارگاه ها شامل دو نشست مشورتی با رویکرد آگاهی افزایی تصمیم سازی برای مدیران حوضه گاوخونی و با هدف نیاز سنجی مشارکتی برای شناخت تهدیدها و اولویت بندی معضلات روستاها و بررسی فرصت های موجود برای مدیریت مشارکتی تالاب و به صورت متوالی در شهرستان ورزنه برگزار شد.

هدف از برگزاری این نشست ها فراهم آوری بستر همکاری و افزایش ضریب مشارکت روستائیان در حفاظت و احیای اکوسیستم منطقه، با عنایت به چالش های محلی و منطقه ای موجود می باشد.

این سلسله کارگاه ها با مشارکت گروهی از تصمیم گیران محلی از روستاهای پر معضل منطقه و حضور مسئولین استانی از نهادهای دولتی و غیر دولتی مرتبط توانست رویکرد نوین حفاظت مشارکتی را در منطقه تقویت و راهکارهای دستیابی به توازن اکوسیستم را تبیین کند.

کارگاه اول با مشارکت مدیران نهاد های دولتی و کلیه مسئولان شهرستانی مرتبط و کارگاه دوم با مشارکت مدیران نهاد های غیر دولتی و ذینفعان حوزه برگزار شد.

۲-۳- فهرست شرکت کنندگان: (مدیران نهادهای دولتی، غیر دولتی و جوامع محلی)

اسامی حاضرین در جلسه
 احیاء اسلامی و فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی و علمی و هنری و ورزشی
 مورخ: ۱۳۹۹/۲/۳۰
 ساعت:

ردیف	نام نام خانوادگی	مستول	شماره همراه	امضاء
۱	دکتر حسینی	اداره ملی برای استان		
۲	دکتر اکبر	معاونت نظارت و پیشرفت کار	۰۹۱۳۲۲۳۳۳۳۳۳	
۳	زاده مهدی	بخش ادار بن رود	۰۹۱۳ ۱۶۶۵۳۰۵	
۴	علی محمدی	معاون	۰۹۱۳۱۲۱۵۷۰	
۵	محمد محمدی	معاونت امور	۰۹۱۳ ۲۲۲۵۹	
۶	فرزاد سعادت	رئیس اداره آموزش و پرورش	۰۹۱۳-۲۱۹-۶۰۳	
۷	مهندس ضیاء	مستول مربوطه	۰۹۱۳۰۲۶۰۰۷	
۸	آقای محمدی	مدیر امور	۰۹۱۳۴۱۱۵۹۲۵	
۹	مهندس علی محمدی	مستول مربوطه	۰۹۱۳۴۱۱۵۹۲۵	
۱۰	مهندس احمدی	مستول مربوطه	۰۹۱۳۴۱۱۵۹۲۵	
۱۱	احسان شفیعی	آغا ورنه	۰۹۱۳ ۴۰۸۲۲۹۴	
۱۲	عبدالله محمدی	کوشش علیاری	۰۹۱۳۲۱ ۴۰۸۰۰	
۱۳	عبدرضا احمدی	مستول مربوطه	۰۹۱۳ ۴۱۲۸۱۸۹	
۱۴	محمد مولانا	مستول مربوطه	۰۹۱۳۸۵۲۹۲۸	
۱۵	حسین محمدی	آغا ورنه	۰۹۱۳ ۴۰۸۰۰	
۱۶	مجتبی محمدی	مستول مربوطه	۰۹۱۳۲۱ ۴۰۸۰۰	
۱۷	احمد محمدی	مستول مربوطه	۰۹۱۳۲۱ ۴۰۸۰۰	
۱۸	رضا خلیلی	مستول مربوطه	۰۹۱۳۲۱ ۴۰۸۰۰	
۱۹	ناصر محمدی	مستول مربوطه	۰۹۱۳۲۱ ۴۰۸۰۰	
۲۰				

نشست مدیران مرتبط نهادهای غیردولتی

نشست مدیران مرتبط نهادهای دولتی

نشست مدیران نهادهای دولتی، غیر دولتی و جوامع محلی

۳-۳- برگزاری تور گردش محلی با محوریت حفاظت مشارکتی

اجرای تور گردشگری و بازدید مدیران منطقه ای و استانی به اتفاق نمایندگان جامعه محلی و شرکت کنندگان کارگاه های روستاهای باقر آباد، اشکهران، قورتان و فارفان پایان بخش اجرای این پروژه بود.

در این بازدید ها مدیران با فرصت ها و امکانات موجود در شهرستان جهت بهره گیری در مدیریت مشارکتی و شرکت کنندگان کارگاه ها با بازدید از تالاب گاوخونی و تهدیدهای اقلیمی و انسانی صورت گرفته بر پیکره تالاب بین المللی گاو خونی و حاشیه آن آشنا شدند.

اجرای تور گردشگری توانمندی های بومی و فرهنگی منطقه

اجرای تور گردشگری توانمندی های بومی و فرهنگی منطقه

۴- کارگاه ها

۴-۱- کارگاه روستای باقرآباد

در روز شنبه ۱۸ بهمن ماه ۱۳۹۹ در مسجد روستای باقرآباد با مشارکت زنان و مردان روستای باقرآباد کارگاه آموزش مشارکتی برگزار گردید که ابتدا با تکنیک یخ شکنی Ice breaking و معرفی افراد شرکت کننده توسط فرد کناری شروع شد که فضای صمیمی و نشاط آور جهت ادامه کار تشکیل گردید، در ادامه پروژه و اهداف آن معرفی و سپس به زبان ساده برنامه سیپای تالاب گاوخونی تشریح گردید، همچنین در ادامه اهمیت تالاب و ارزش ها و کارکردهای آن از دوجنبه علمی و محلی مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفت، همچنین مردم با آبهای زیرزمینی و اهمیت حفاظت از آن و پیامدهای برداشت بی رویه آبهای زیرزمینی و فجایع ناشی از خالی شدن سفره ها آشنا شدند.

۴-۱-۱- نقشه مشارکتی اجتماعی و منابع باقرآباد

در ادامه نقشه مشارکتی اجتماعی و منابع روستای باقرآباد توسط زنان تهیه و با همکاری جمعی شرکت کنندگان تکمیل گردید، نقشه مشارکتی عبارت از یک روش ارزیابی مشارکتی روستایی (PRA) است که عمدتاً جهت گردآوری و نمایش اطلاعاتی پیرامون توزیع منابع و امکانات روستایی به کار گرفته می شود، این روش بسیاری از جنبه های زندگی روستا مانند منابع آبی، دامداری، وضع بهداشت، جاده، اندازه مزارع، بیماری ها، طبقه بندی اجتماعی، وضعیت ثروت و مانند آن را شامل می شود، از این رو نقشه های گوناگونی می توانند ترسیم شوند، نقشه های منابع وضعیت منابع طبیعی یک منطقه مانند آبخیزها، مزارع، رودخانه ها و باغات و... را نشان می دهند. نقشه های اجتماعی حاکی از نحوه استقرار خانوارها، مناطق مسکونی در یک محل می باشند، به طور کلی نقشه کشی اجتماعی یکی از روش های شناسایی و درک موقعیت نسبی و گروه های اجتماعی در داخل یک جامعه است.

نقشه فوق که توسط گروه زنان روستای باقرآباد تهیه شده است شامل جاده ها و معابر اصلی روستا، موقعیت فضاهای عمومی شامل مسجد، دهیاری، خانه بهداشت، نانوايي و... می باشد، همچنین زمین های اطراف و کاربری آنها نیز مشخص شده است، ترسیم نقشه مشارکتی از دیدگاه های زیر دارای اهمیت است :

۱- در بسیاری از اوقات ، این امر باعث برقراری تفاهم با جامعه محلی می شود، این به افراد غیر بومی کمک می کند تا از جامعه محلی نکاتی یاد گرفته و تعامل متقابل با آنها را افزایش دهند.

۲- این موضوع ضمن دخالت گروه ها و جوامع محلی موجب توانمند ساختن آنها در رسم نقشه محل زندگی خود به صورت نمایش و توضیح دادن می شود.

۳- این روش زمینه مشارکت گروهی افراد در یک فضا و جلسه عمومی که به منظور ترسیم نقشه برپا شده افزایش می دهد.

۴- در این روش افراد می توانند دیدگاههای فضایی خود را از محل و مناطق طبیعی وابسته نمایش دهند.

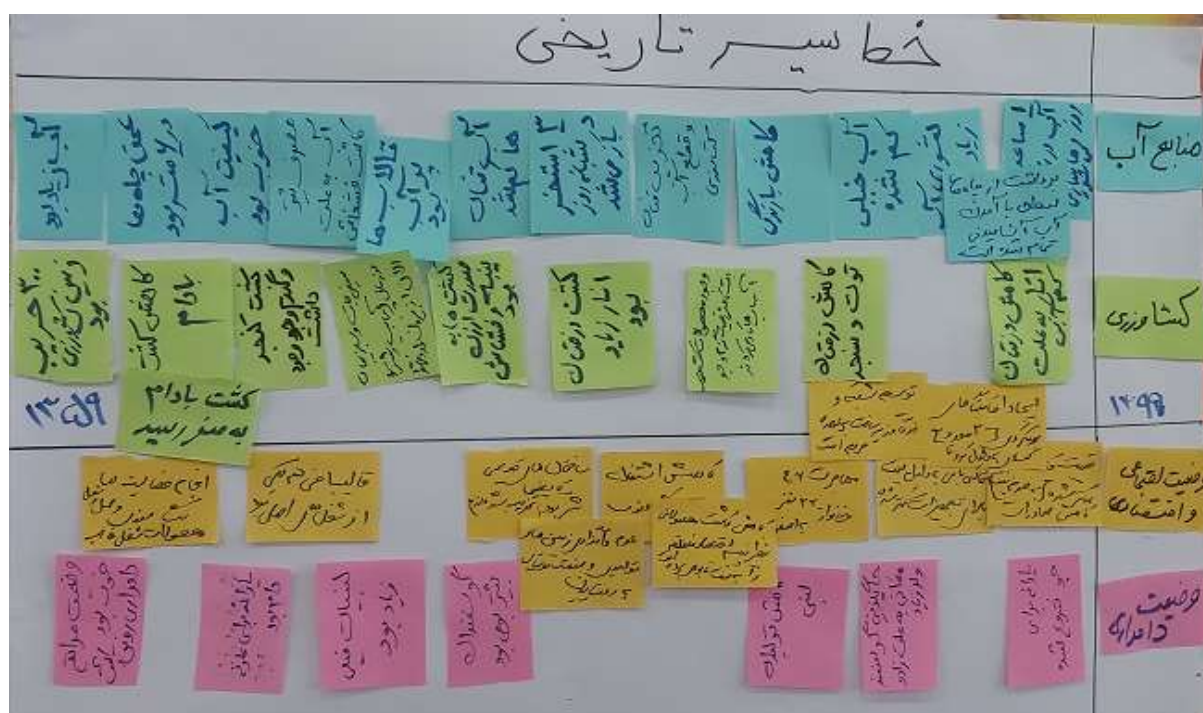
۵- در این فرایند افراد و گروهها با تطبیق و مقایسه اطلاعات ، خطاها را حذف و نهایتا به اجماع گروهی در مورد مسئله مورد بررسی می رسند.

۶- ترسیم نقشه مشارکتی می تواند پایه و اساس کاوش های بیشتر را تشکیل دهد و براساس اطلاعات آن می توان روشهای دیگر مشارکتی مانند قدم زدن گروهی را بکار بست.

۷- این روش کمک می کند تا در یک دوره زمانی کوتاه مدت مقدار زیادی اطلاعات متنوع کسب نمود.

۴-۱-۲- خط سیر تاریخی باقر آباد

خط سیر تاریخی نیز همانند نقشه مشارکتی اجتماعی یکی از تکنیک های کاربردی جهت شناخت و درک از وضعیت منطقه و تغییرات زمانی مختلف در یک برهه زمانی نسبتا چند ده ساله است، میتوان از یک اتفاق محلی برای مبدا تاریخی خط سیر استفاده کرد و تغییرات آن را در ادامه بررسی کرد، در اینجا از یک دوره چهل ساله استفاده شده و وضعیت منابع آب، کشاورزی، وضعیت اجتماعی و اقتصادی و همچنین دامداری در دوره های مختلف زمانی این چهار دهه مورد بررسی قرار گرفته است.

در بحث منابع آبی از نظر جامعه محلی در اوایل خط سیر میزان آب زیاد و عمق آب ۶ متر بود، کیفیت آب مناسب تر بود، به همین دلیل گیاهانی نظیر خشخاش در منطقه کشت می شد که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی کشت این گیاهان محدود و در ادامه ممنوع شد، در آن دوره تاریخی تالاب گاوخونی نیز پرآب بوده است، قنات روستا دارای آب کافی جهت کشاورزی بود به طوریکه به صورت شبانه روز ۳ استخر (واحد محلی) آبدی داشت، در ادامه وسال های بعدی رفته رفته آب قنات کم شد، بارندگی ها در سالهای ۷۰ به بعد کاهش پیدا کرد و با تخریب قنات ها آب کشاورزی قطع شد، در ادامه حتی آب آشامیدنی از چاه ها تامین میشد که به دلیل آبرسانی از طریق لوله برداشت از چاه ها محدود و کمتر شده است.

در بررسی وضعیت کشاورزی مشخص شد که در سالهای مبداء به دلیل دسترسی به آب بیش از ۳۰۰ جریب زمین (حدود ۴۵ هکتار) زمین کشاورزی زیر کشت بادام، کنجد، گندم، جو، صیفی جات و سبزیجات، توت، انار و... بود، نظام بهره برداری از زمین های کشاورزی خرده مالکی و شیوه بهره برداری معیشتی بوده است، رفته رفته و با کاهش منابع آبی کشاورزی نیز کاهش پیدا کرده و تولید محصول بادام قطع و درختان انار و توت نیز به شدت کاهش یافته است.

از نظر اجتماعی و اقتصادی نیز تغییر شرایط بر زندگی مردم محلی تاثیرات منفی گذاشته است، در ابتدا به دلیل وجود کشاورزی مناسب تر، توسعه حمل و نقل، قالی بافی و دامداری اشتغال روستاییان کاهش یافته و بیکاری یکی دیگر از مشکلات اهالی می باشد، ۴۷ خانوار از روستا طی این سالها مهاجرت کرده اند که جمعا ۲۲۰ نفر جمعیت داشتند، این مساله خود مشکلات بیشتری در شهرهای بزرگ ایجاد می کند، وضعیت دامداری نیز مشابه کشاورزی متاثر از کاهش بارندگی ها، خرابی قنات و کاهش آبهای زیر زمینی می باشد.

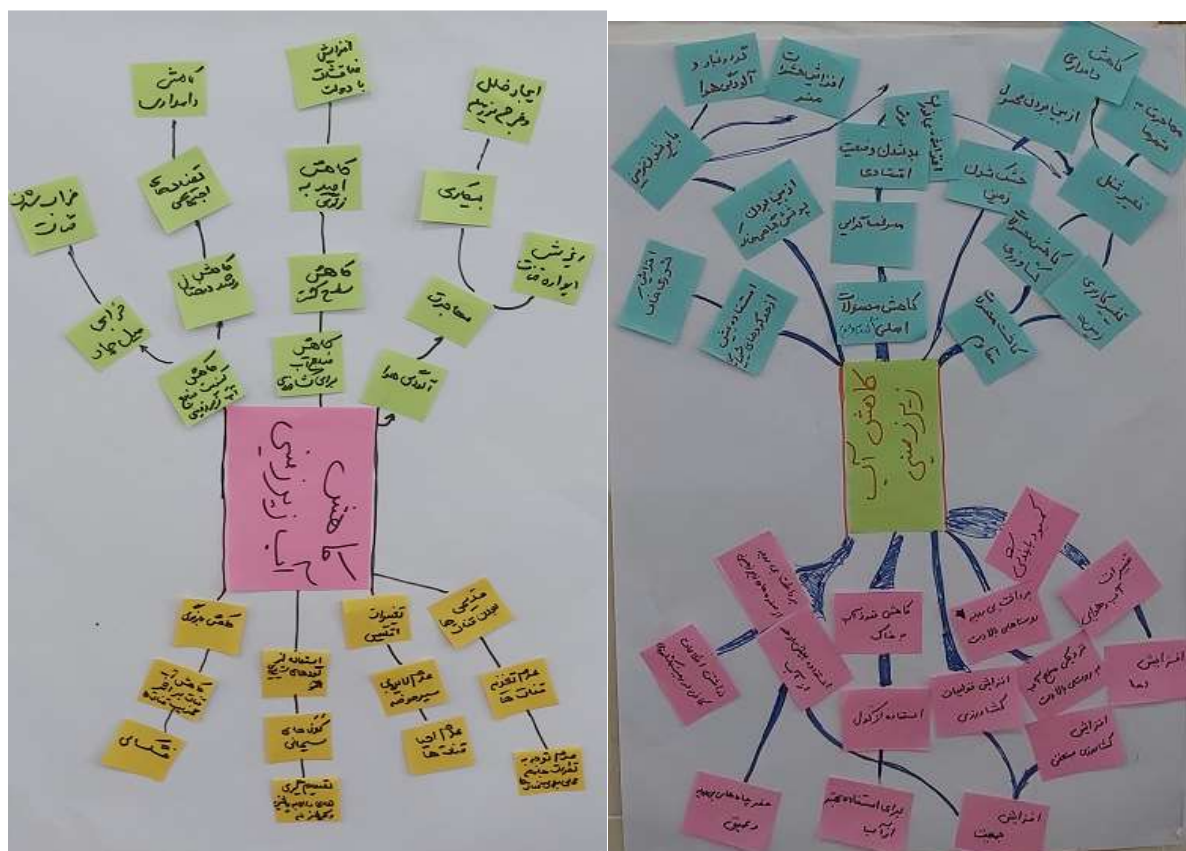

۴-۱-۳- تکنیک درخت تحلیل مشکل باقر آباد

امروزه یکی از تکنیک های شناخته شده در برنامه ریزی و اجرای پروژه های توسعه جهت شناخت مشکل و هدف گذاری برای حل آن، استفاده از درخت مشکل است. تفکیک مشکل از ریشه ها و پیامدهای آن و به تصویر کشیدن این رابطه ی علی- معلولی به فهم دقیق تر مشکل کمک می کند. در فرایند برنامه ریزی، ارایه ی تصویری از رابطه ی میان ریشه های مشکل با مشکل اصلی و پیامدهای ناشی از مشکل، امکان تعیین هدف و ارایه ی راه حل برای مشکل را در اختیار برنامه ریزان قرار می دهد، روش کار با این تکنیک بسیار ساده بوده در تمامی جوامع محلی از پایین ترین سطح تحصیلات تا بالاترین سطح قابل استفاده میباشد، ابتدا دو خط موازی عمودی به شکل تنه ی یک درخت رسم شده و مشکل اصلی در آن نوشته می شود، سپس در قسمت ریشه ها با شناسایی علل وریشه های مشکل برای هر کدام یک ریشه کشیده می شود، سپس اثرات این

مشکل در قسمت شاخ و برگهای درخت بر اساس ریشه های پیدا شده نوشته می شود، در ادامه با ارائه راه حل برای خشکاندن هر کدام از ریشه ها رفته رفته اثرات بد مشکل از بین رفته و درنهایت مشکل اصلی از بین میرود.

این تکنیک در روستای باقرآباد برای مشکل کاهش آب زیرزمینی، که از نظر شرکت کنندگان با اهمیت ترین مشکل حال حاضر روستا بود در دو گروه به صورت همزمان انجام شد تا با تلفیق نظرات هر دو گروه در زمان ارائه بتوان به درک مشترکی از علت های به وجود آمدن مشکل و آثار آن بر جامعه محلی رسید.

با نگاهی به نتایج فعالیت دو گروه در تصاویر فوق می توان مسائلی مانند : تغییرات آب وهوایی، عدم احیای قنات ها، استفاده از کول های سیمانی، عدم توجه به نظرات مردم محلی،تصمیم گیری های یک طرفه و از بالا، برداشت های بی رویه در بالادست، حفر چاه های بی رویه و عمیق ، استفاده بیش از حد از آب زیر زمینی و کمبود دانش کشاورزی و... جزو مهم ترین علل کاهش آب سفره های زیرزمینی به شمار می آیند.

همچنین از پیامد های ناشی از این مشکل (کاهش آب زیرزمینی) میتوان به : کاهش محصولات کشاورزی، تغییر کاربری، خشک تر شدن زمین، کاهش دامداری، مهاجرت به شهرها، گردوغبار و آلودگی هوا، بیکاری و... اشاره کرد.

۴-۱-۴- جدول راهکارها باقر آباد

در ادامه از شرکت کنندگان خواسته شد تا بر اساس نظرات خود راهکارهای کاربردی برای حل مشکلات ارائه کنند که نتایج ذیلا اشاره میگردد، نکته جالب توجه این است که مردم بخشی از راهکارها را جزو وظایف خود میدانند و باید خود نیز در جهت حل مشکل پیش قدم باشند.

ارائه راهکارها	ارکان سازمان مربوط
۱- اختصاص بودجه برای لایروبی قنات ها.	جهاد کشاورزی
۲- استفاده از سنگ فشرک به جای کول	جهاد کشاورزی
۳- حضور یک نماینده کشت و زراعت در تعمیرات ها	جهاد کشاورزی
۴- تعمیر آبروی کشت و زراعت	مردم محل - جهاد کشاورزی
۵- خرید تقویتی کودیات کشاورزی	جهاد کشاورزی - تعاون روستایی
۶- استفاده از محصولات کم آبر	جهاد کشاورزی
۷- استفاده از نیروی جامعه محلی در لایروبی	جهاد کشاورزی - جامعه محلی
۸- مکانیزه کردن لایروبی قنات ها	جهاد کشاورزی
۹- اختصاص یاران آبروی نگهداری کشت و زراعت	جهاد کشاورزی
۱۰- ایجاد طرح ها با تأخیر داری	منابع طبیعی
۱۱- استفاده از کود حیوانی به جای شیمیایی	جامعه محلی
۱۲- جمع آوری آب های سطحی	منابع طبیعی
۱۳- آبیاری تحت فشار	جهاد کشاورزی
۱۴- جمع زین کشت و زراعت	جامعه محلی

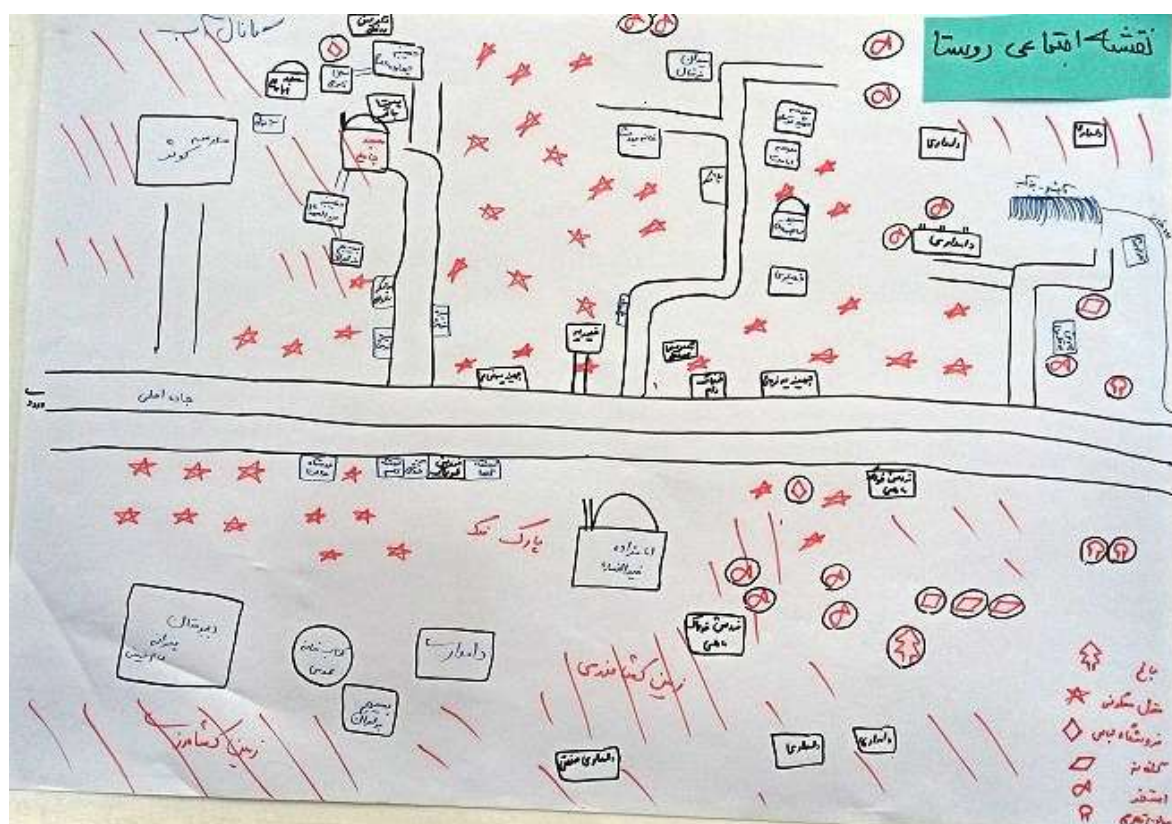
۴-۲- کارگاه روستای فارفان

کارگاه روستای فارفان در روز یکشنبه ۱۹ بهمن ۱۳۹۹ در محل مرقد امام زاده خیرالنساء روستای فارفان تشکیل گردید، این کارگاه نیز با مشارکت تعداد زیادی از مردان و زنان روستا تشکیل گردید، کارگاه آموزشی ابتدا با تکنیک یخ شکنی Ice breaking و معرفی افراد شرکت کننده توسط فرد کناری شروع شد که فضای صمیمی و نشاط آور جهت ادامه کار تشکیل گردید، در ادامه پروژه و اهداف آن معرفی و سپس به زبان ساده برنامه سیپای تالاب گاوخونی تشریح گردید، همچنین در ادامه اهمیت تالاب و ارزش ها و کارکردهای آن از دوجنبه علمی و محلی مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفت، همچنین مردم با آبهای زیرزمینی و اهمیت حفاظت از آن و پیامدهای برداشت بی رویه آبهای زیرزمینی و فجایع ناشی از خالی شدن سفره ها آشنا شدند.

۴-۲-۱- تکنیک نقشه اجتماعی و منابع فارفان

همانطور که گفته شد این تکنیک با هدف جلب مشارکت جوامع محلی حاضر در کارگاه ها و ارتقای درک جمعی از شرایط و امکانات محلی انجام می گیرد، در روستای فارفان هم نقشه توسط بانوان روستا تهیه و با همکاری گروه آقایان تکمیل گردید، مسیرهای دسترسی، مکان های عمومی، امکانات روستا، مناطق مسکونی و... در نقشه ترسیمی آمده است.

۴-۲-۲- خط سیر تاریخی فارفان

همانطوره اشاره شد خط سیر تاریخی نیز همانند نقشه مشارکتی اجتماعی یکی از تکنیک های کاربردی جهت شناخت و درک از وضعیت منطقه و تغییرات زمانی مختلف در یک برهه زمانی نسبتا چند ده ساله است، میتوان از یک اتفاق محلی برای مبدا تاریخی خط سیر استفاده کرد و تغییرات آن را در ادامه بررسی کرد، در اینجا نیز از یک دوره چهل ساله استفاده شده و وضعیت منابع آب، کشاورزی، وضعیت اجتماعی و اقتصادی وهمچنین دامداری در دوره های مختلف زمانی این چهار دهه مورد بررسی قرار گرفته است.

در مبحث کشاورزی و در تاریخ مبدا ۲۲۰ کشاورز در روستای فارفان حضور داشته اند، کشت های غالب در منطقه شامل گندم، جو ، چغندر قند، پنبه، یونجه و... بوده است، به طوریکه ۴۵۰۰ تن گندم و جو تحویل میشده است، از سال ۱۳۷۰ با کاهش منابع آبی، تولیدات کشاورزی نیز رو به کاهش گذاشت، میزان مزارع به علت کم آبی به شدت کاهش یافت، در اواخر دهه ۸۰ کشت چغندر، پنبه و صیفی جات به طور کامل متوقف شد، در حال حاضر نیز کشاورزی به صورت بسیار محدود و در سالهای دارای بارندگی انجام می گردد.

در بخش منابع آبی از سال ۱۳۵۹ تا ۱۳۷۰ وضعیت منابع آب سطحی و زیرزمینی بسیار مناسب بوده است، از سال ۷۰ و با کاهش بارندگی آب کشاورزی نیز کاهش یافت، بهطوری که سال ۷۵ حقابه کشاورزی به یک سوم کاهش یافت، یا انتقال آب به یزد و توسعه صنایع (ذوب آهن و ...) منابع آبی بیشتر کاهش یافت، آب چاه ها از ۴ اینچ به ۱ اینچ تقلیل پیدا کرده و آب چاه ها به شدت شور شده است.

وضعیت اجتماعی و اقتصادی مطلوب بود، چراکه کشاورزی و دامداری رونق بیشتری داشت، اکثر مردم گاو، گوسفند و شتر پرورش می دادند، در بحث تولید علوفه روستا خودکفا بود و مهاجرت به شهرها هم بسیار کمتر بود، از دهه هفتاد علوفه و دامداری رو به کاهش گذاشت لیکن تا سال ۸۰ وضعیت اقتصادی نرمال بود، دامهای روستا اکثرا فروخته شده و یا به کشتارگاه ها فرستادن و دامداری تا ۹۰٪ کاهش یافته است، مهاجرت به علت بیکاری شروع و در حال حاضر اکثر مردم صبح برای کار به شهر رفته و شبها به روستا برمی گردند.

۴-۲-۳- تکنیک درخت تحلیل مشکل فارفان

همانطور که گفته شد یکی از تکنیک‌های شناخته شده در برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های توسعه جهت شناخت مشکل و هدف‌گذاری برای حل آن، استفاده از درخت مشکل است. تفکیک مشکل از ریشه‌ها و پیامدهای آن و به تصویر کشیدن این رابطه‌ی علی- معلولی به فهم دقیق‌تر مشکل کمک می‌کند. در فرایند برنامه‌ریزی، ارایه‌ی تصویری از رابطه‌ی میان ریشه‌های مشکل با مشکل اصلی و پیامدهای ناشی از مشکل، امکان تعیین هدف و ارایه‌ی راه‌حل برای مشکل را در اختیار برنامه‌ریزان قرار می‌دهد، روش کار با این تکنیک بسیار ساده بوده در تمامی جوامع محلی از پایین ترین سطح تحصیلات تا بالاترین سطح قابل استفاده می‌باشد، ابتدا دوخط موازی عمودی به شکل تنه‌ی یک درخت رسم شده و مشکل اصلی در آن نوشته می‌شود، سپس درقسمت ریشه‌ها با شناسایی علل و ریشه‌های مشکل برای هر کدام یک ریشه کشیده می‌شود، سپس اثرات این مشکل در قسمت شاخ و برگهای درخت بر اساس ریشه‌های پیدا شده نوشته می‌شود، در ادامه با ارائه راه حل برای خشکاندن هر کدام از ریشه‌ها رفته رفته اثرات بد مشکل از بین رفته و درنهایت مشکل اصلی از بین می‌رود.

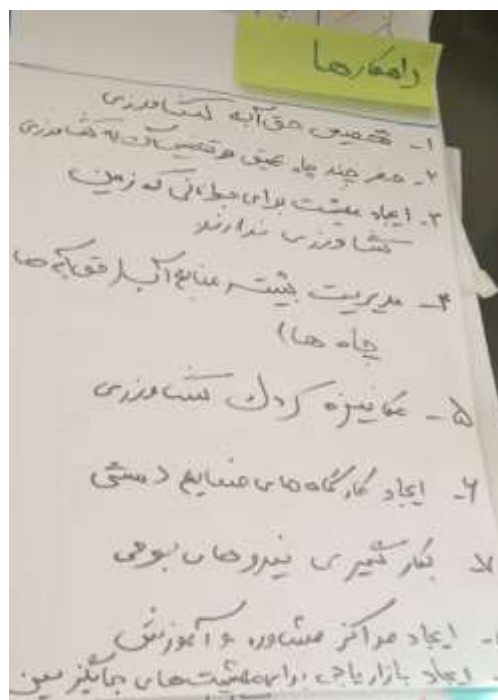
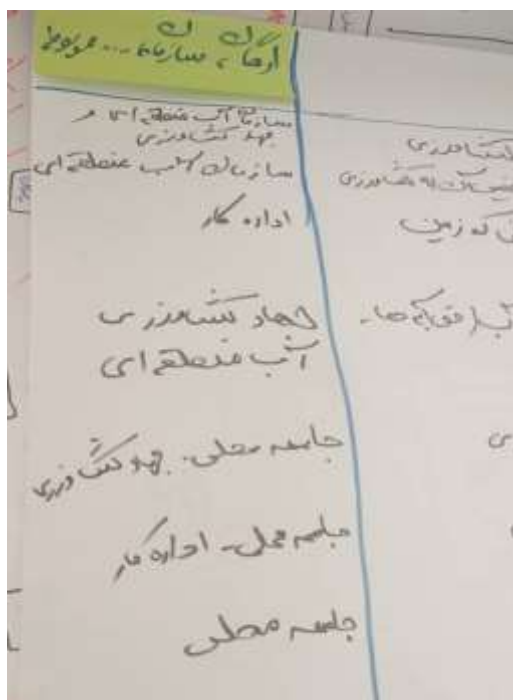
این تکنیک در روستای فارفان نیز برای مشکل کاهش آب زیرزمینی، که از نظر شرکت کنندگان با اهمیت ترین مشکل حال حاضر روستا بود در دو گروه به صورت همزمان انجام شد تا با تلفیق نظرات هر دو گروه در زمان ارائه بتوان به درک مشترکی از علت های به وجود آمدن مشکل و آثار آن بر جامعه محلی رسید.

از علت های به وجود آورنده مشکل کاهش آبهای زیرزمینی به کاهش آب رودخانه، احداث کانال بتنی، توسعه صنایع پرآب بر (ذوب آهن)، احداث بندها در مسیر، کاهش بارندگی و خشکسالی، حفر بی رویه چاه، کشاورزی سنتی و بدون دانش، عدم آموزش صاحبان مشاغل و... اشاره گردید، و همچنین مسائلی نظیر بیکاری، کاهش درآمد، افزایش گرد و خاک، اعتیاد، مهاجرت، نابودی کشاورزی و دامداری و... جزو اثرات و پیامدهای مشکل می باشند.

۴-۲-۴- جدول راهکارها فارغان

در ادامه از شرکت کنندگان خواسته شد تا بر اساس نظرات خود راهکارهای کاربردی برای حل مشکلات ارائه کنند که نتایج ذیلا اشاره میگردد، در این روستا هم بخش زیادی از وظایف انجام راهکارها را بر عهده جامعه محلی میدانند.

۴-۳- کارگاه روستای اشکهران

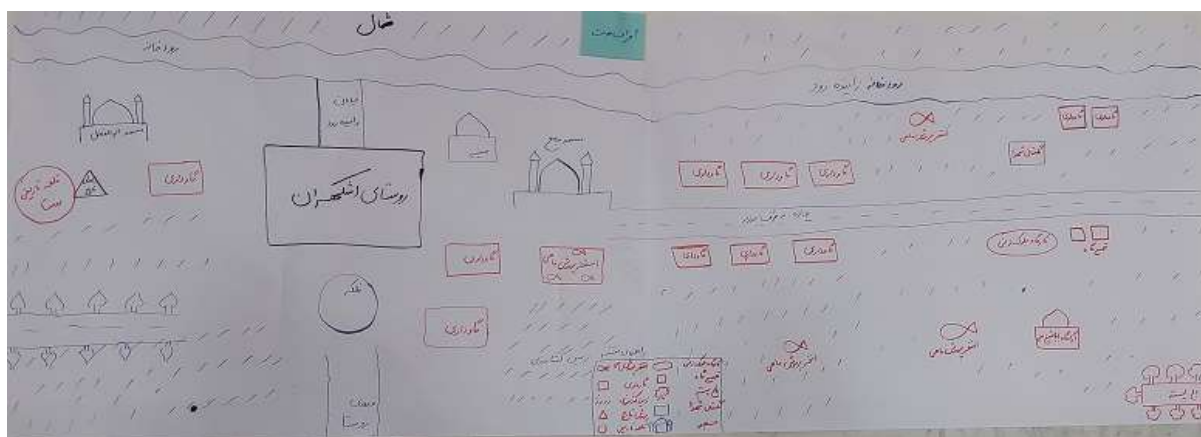
کارگاه روستای اشکهران در روز دوشنبه ۲۰ بهمن ۱۳۹۹ در محل مسجد جامع روستای اشکهران تشکیل گردید، این کارگاه نیز با مشارکت تعداد زیادی از مردان و زنان روستا تشکیل گردید، کارگاه آموزشی ابتدا با تکنیک یخ شکنی Ice breaking و معرفی افراد شرکت کننده توسط فرد کناری شروع شد که فضای صمیمی و نشاط آور جهت ادامه کار تشکیل گردید، در ادامه پروژه و اهداف آن معرفی و سپس به زبان ساده برنامه سیپای تالاب گاوخونی تشریح گردید، همچنین در ادامه اهمیت تالاب و ارزش ها و کارکردهای آن از دوجنبه علمی و محلی مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفت، همچنین مردم با آبهای زیرزمینی و اهمیت حفاظت از آن و پیامدهای برداشت بی رویه آبهای زیرزمینی و فجایع ناشی از خالی شدن سفره ها آشنا شدند.

۴-۳-۱- تکنیک نقشه اجتماعی و منابع اشکهران

این تکنیک که با هدف جلب مشارکت جوامع محلی حاضر در کارگاه ها و ارتقای درک جمعی از شرایط و امکانات محلی انجام می گیرد در روستای اشکهران به صورت ۲ نقشه مجزا ترسیم شد، یکی از نقشه ها معابر و امکانات داخل روستا را شامل میشد و نقشه دیگر موقعیت روستا و زمین های اطراف روستا، به صورتی که نقشه بتواند جزئیات بیشتری از روستا را در برگیرد، در این روستا نیز گروه زنان نقشه ها را ترسیم و در ادامه با همکاری آقایان تکمیل گردید.

۴-۳-۲- خط سیر تاریخی اشکهران

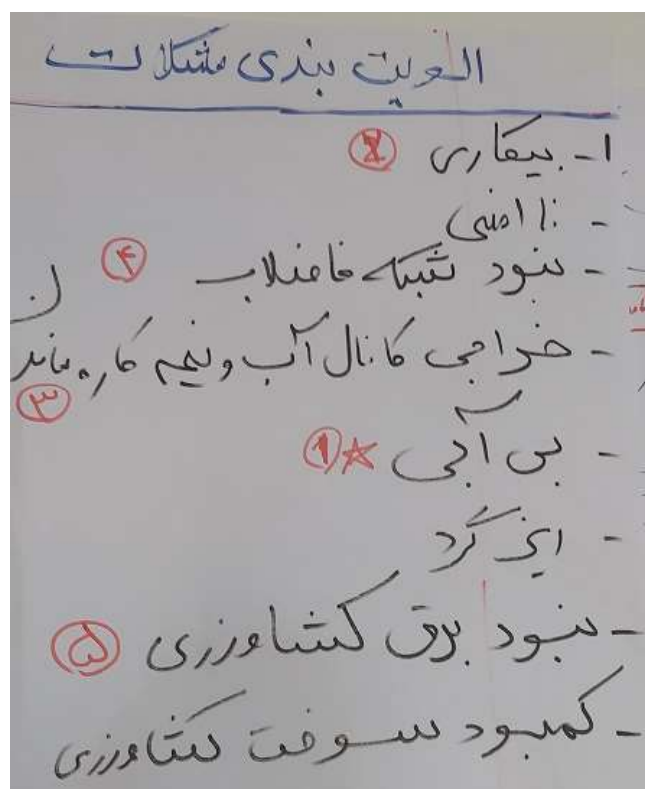
همانطور که اشاره شد خط سیر تاریخی نیز همانند نقشه مشارکتی اجتماعی یکی از تکنیک های کاربردی جهت شناخت و درک از وضعیت منطقه و تغییرات زمانی مختلف در یک برهه زمانی نسبتا چند ده ساله است، میتوان از یک اتفاق محلی برای مبدا تاریخی خط سیر استفاده کرد و تغییرات آن را در ادامه بررسی کرد، در اینجا نیز از یک دوره چهل ساله استفاده شده و وضعیت منابع آب، کشاورزی، وضعیت اجتماعی و اقتصادی و همچنین دامداری در دوره های مختلف زمانی این چهار دهه مورد بررسی قرار گرفته است.

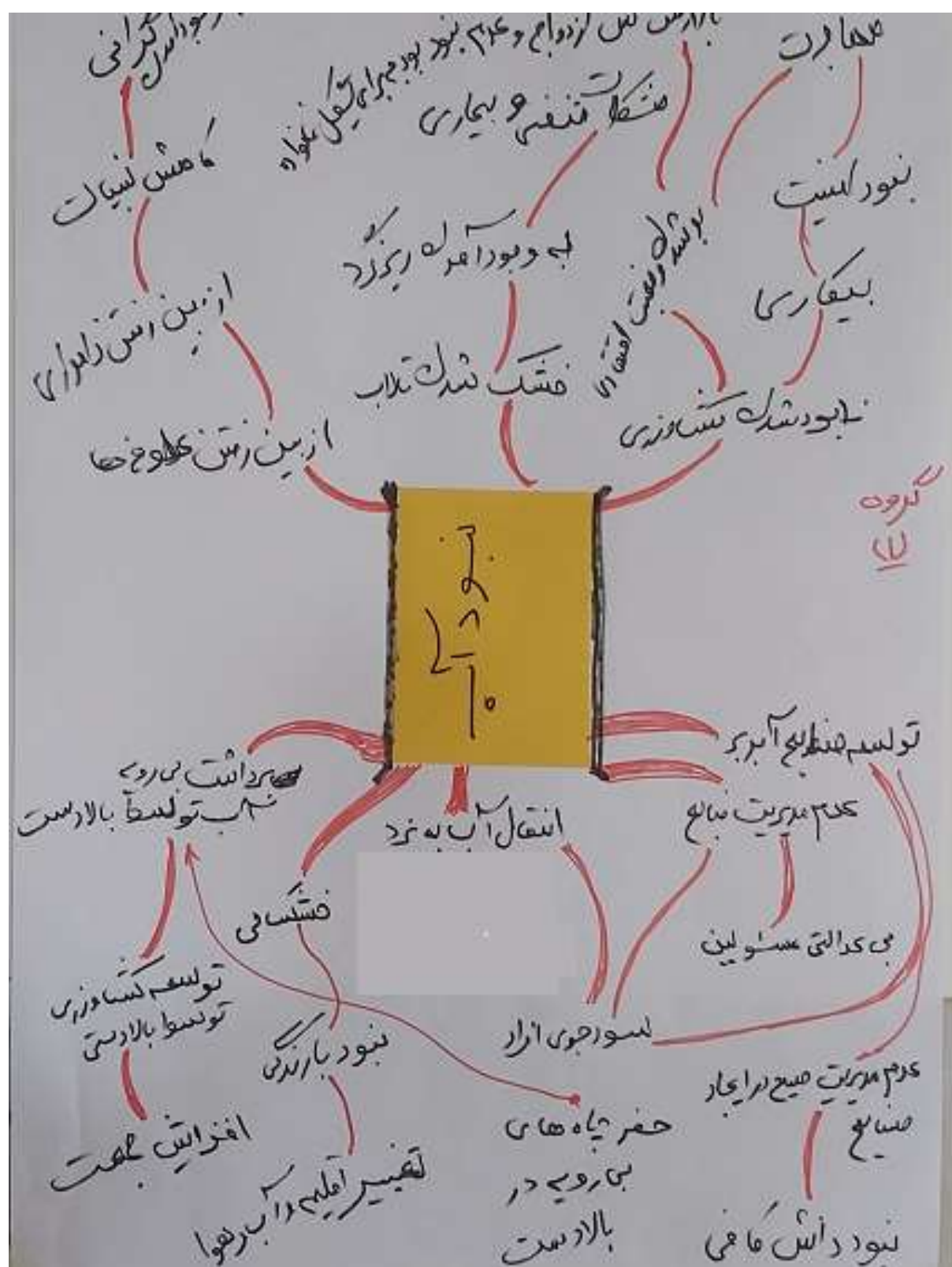

در روستای اشکهران هم تقریباً وضعیت سیر تاریخی همانند دیگر روستاها متأثر از کاهش منابع آبی در دوره تاریخی ۴ دهه گذشته بوده و میزان آب در دسترس کشاورزان به دلایل مختلف و مشترک بسیار کمتر شده است، به دلیل عدم وجود معیشت های جایگزین کشاورزی همچنان تا حدودی فشار بر منابع آبی وجود دارد در صورتی که چاه های کشاورزی اکثراً شور شده و کشت گندم به صورت محدود و با عملکرد پایین در روستا انجام می گردد، متوسط زمین در دسترس خانوار های روستا حدود ۳۰ جریب بوده است که زیر کشت محصولاتی نظیر پنبه، گندم و جو، چغندر قند و صیفی جات می رفته است، حدود ۹۹٪ از اهالی به کشاورزی مستقیم و یا معیشت های وابسته به آن اشتغال داشته اند، دامداری هم به دلیل علوفه در دسترس بسیار گسترده تر و اقتصادی تر انجام میشود، در دوره ی رونق کشاورزی به دلیل عدم وجود بازارهای مناسب درآمد پایین تر بوده و لیکن مهاجرت به شهرها کمتر بوده و یا وجود نداشته است، لیکن در حال حاضر بازار محصولات مناسب است ولی آب جهت کشاورزی در دسترس نمی باشد و بیشتر مردم مهاجرت کرده اند.

۴-۳-۳- رتبه بندی مشکلات روستا اشکهران

در ادامه از شرکت کنندگان خواسته شد بر اساس موضوعات مطرح شده و از دیدگاه خود مهمترین مشکلات روستا را مطرح کرده و به هر کدام یک امتیاز بدهند، این امتیاز دهی با رای دهی افراد حاضر انجام شد که به ترتیب مشکلاتی نظیر بی آبی (کمبود آب)، بیکاری، خرابی کانال ها و نیمه کاره ماندن آنها، نبود شبکه جمع آوری و تصفیه فاضلاب و نبود برق کشاورزی جزو مهمترین مسائل و مشکلات روستای اشکهران بودند که در ادامه هر کدام از مشکلات در یک درخت تحلیل مشکلات توسط گروهها بررسی شد و راهکارهای نهایی با استفاده از ریشه های مطرح شده در تکنیک ارائه شدند.

۴-۳-۴- جدول راهکارها اشکهران

در ادامه از شرکت کنندگان خواسته شد تا بر اساس نظرات خود راهکارهای کاربردی برای حل مشکلات ارائه کنند که نتایج ذیلا اشاره میگردد، نکته قابل تامل در این روستا هم این بود که جوامع محلی نقش خود را در حل مسائل پررنگ می دانند.

راهکارها	زبان، ارگان و نهاد ... مربوط
۱- کاهش حق آبه	وزارت نیرو
کشادری	
- ایجاد کارخانه برای انتقال	منعت و معدن
- ایجاد مهیست جایگزین	کلبه ارگانها
	و جوامع محلی
- معرفی ظرفیت های منطقه	مدرا و سما - وزارت
- توجه به اشتغال زنان	گردشگری
- استفاده از لوله انتقال آب به بی لوله	امور بانوان -
- تسهیل در کشید برق کشاورزی	فنی و حرفه ای
- تسهیلات برای اشتغال	جهاد کشاورزی
- تولید و نصب پیل های خورشیدی	وزارت نیرو
(روستای اشکهران)	

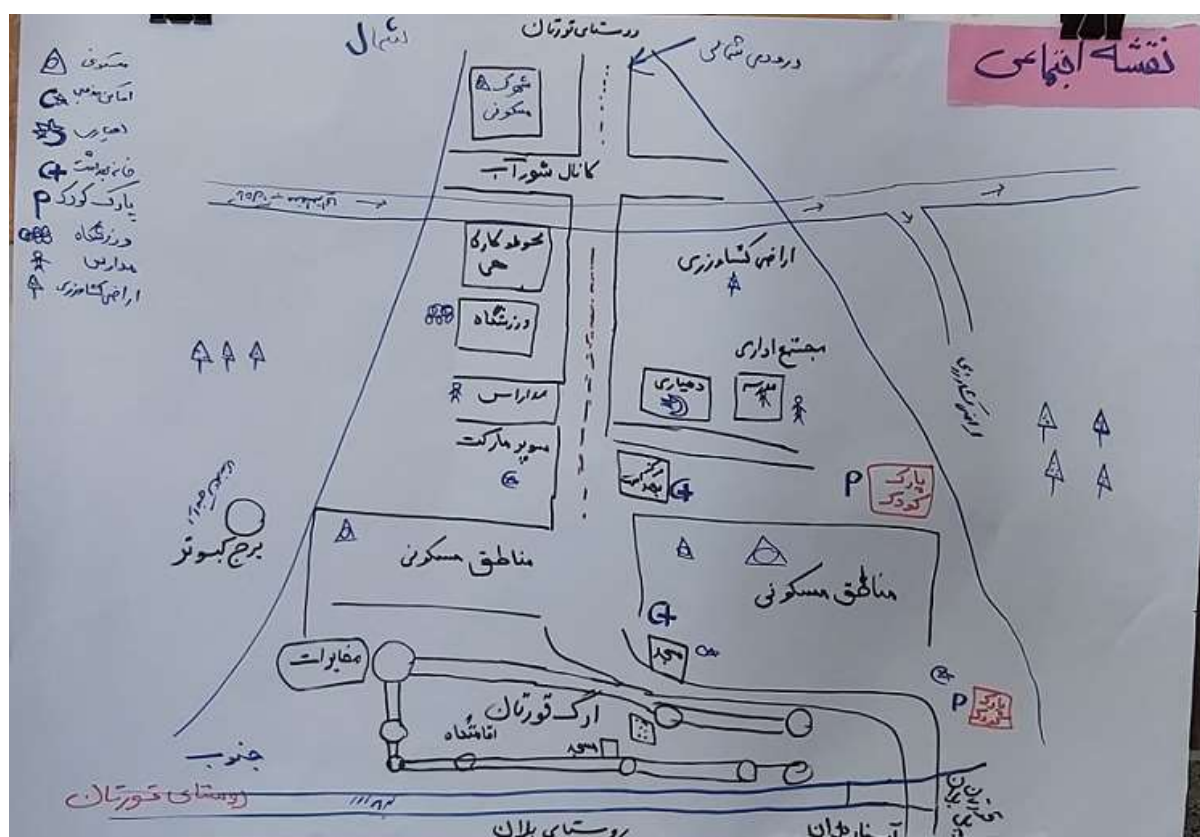
۴-۴- کارگاه روستای قورتان

کارگاه روستای قورتان در روز سه شنبه ۲۱ بهمن ۱۳۹۹ در محل مسجد جامع روستای اشکهران تشکیل گردید، این کارگاه نیز با مشارکت تعداد زیادی از مردان و زنان روستا تشکیل گردید، کارگاه آموزشی ابتدا با تکنیک یخ شکنی Ice breaking و معرفی افراد شرکت کننده توسط فرد کناری شروع شد که فضای صمیمی و نشاط آور جهت ادامه کار تشکیل گردید، در ادامه پروژه و اهداف آن معرفی و سپس به زبان ساده برنامه سیپای تالاب گاوخونی تشریح گردید، همچنین در ادامه اهمیت تالاب و ارزش ها و کارکردهای آن از دوجنبه علمی و محلی مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفت، همچنین مردم با آبهای زیرزمینی و اهمیت حفاظت از آن و پیامدهای برداشت بی رویه آبهای زیرزمینی و فجایع ناشی از خالی شدن سفره ها آشنا شدند.

۴-۴-۱- تکنیک نقشه اجتماعی و منابع قورتان

این تکنیک که با هدف جلب مشارکت جوامع محلی حاضر در کارگاه ها و ارتقای درک جمعی از شرایط و امکانات محلی انجام می گیرد در روستای قورتان توسط گروهی از آقایان ترسیم شد، در این روستا آقایان به دو گروه تقسیم شدند و گروهی که نقشه را ترسیم نمودند در ادامه نقشه را ارائه کرده و با همفکری جمعی نقشه تکمیل گردید.

۴-۴-۲- خط سیر تاریخی قورتان

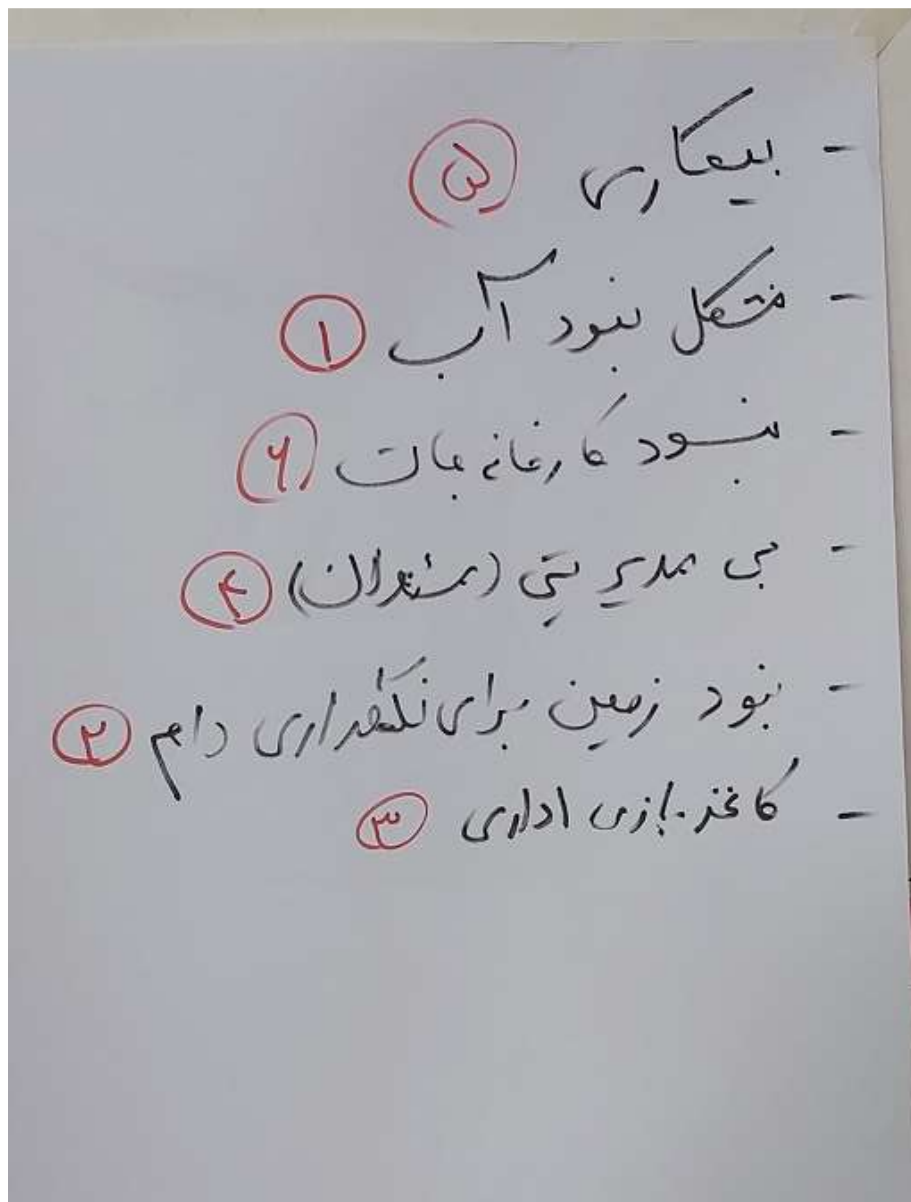
همانطور که اشاره شد خط سیر تاریخی نیز همانند نقشه مشارکتی اجتماعی یکی از تکنیک های کاربردی جهت شناخت و درک از وضعیت منطقه و تغییرات زمانی مختلف در یک برهه زمانی نسبتا چند ده ساله است، میتوان از یک اتفاق محلی برای مبدا تاریخی خط سیر استفاده کرد و تغییرات آن را در ادامه بررسی کرد، در اینجا نیز از یک دوره چهل ساله استفاده شده و وضعیت منابع آب، کشاورزی، وضعیت اجتماعی و اقتصادی وهمچنین دامداری در دوره های مختلف زمانی این چهار دهه مورد بررسی قرار گرفته است.

در واقع وضعیت روستای قورتان هم از دیگر روستاهای منطقه مستثنی نیست و وضعیت مشابهی دارند، منابع آبی در ابتدای دوره چهل ساله مناسب و رفته رفته با کاهش بارندگی ها تولیدات کشاورزی و دامی رو به کاهش رفته و بیکاری در این مناطق تشدید شده است، انجام فعالیت های کشاورزی به دلیل شوری آب های زیرزمینی غیراقتصادی بوده و صرفا به دلیل عدم تنوع مشاغل و مهارت های کافی در روستا عده ای همچنان و فعالیت های کشاورزی را ادامه می دهند که کم آبی را تشدید می نماید، کشاورزان در سال های پرباران به کشت بیشتر می پردازند و در سالهای کم بارش تر محصولات کمتری کشت میکنند، بین سالهای ۷۸ تا ۸۲ قالی بافی (نائین) یکی از معیشت های جایگزین روستا بود که به دلیل گرانی مواد اولیه و بازار فروش نامناسب انجام نمی گیرد و بیشتر فعالیت های شغلی در شهر انجام می گیرد.

۴-۴-۳-رتبه بندی مشکلات روستا قورتان

در ادامه از شرکت کنندگان خواسته شد بر اساس موضوعات مطرح شده و از دیدگاه خود مهمترین مشکلات روستا را مطرح کرده و به هر کدام یک امتیاز بدهند، این امتیاز دهی با رای دهی افراد حاضر انجام شد که به ترتیب مشکلاتی نظیر کمبود آب، نبود زمین نگهداری دام، کاغذبازی (بروکراسی) اداری، مدیریت ضعیف و بیکاری جزو اولویت دارترین مشکلات مردم روستای قورتان می باشد که در درخت تحلیل مشکلات مورد بررسی قرار گرفته و راهکارهایی نیز ارائه گردیده است.

*- در بخش هایی که با زبان صریح و بدون پرده انتقاد شده است به دلیل صاف بودن و سادگی جامعه محلیست، هدف آنان تخریب و یا بی احترامی به هیچ شخص حقیقی یا حقوقی نیست.

۴-۴-۴- تکنیک درخت مشکل روستای قورتان

در این روستا نیز بعد از رتبه بندی مشکلات، شرکت کنندگان در سه گروه تقسیم و هر کدام از گروه ها به ریشه یابی یکی از مشکلات پرداختند و همچنین پیامد های ناشی از هر مشکل را نیز بررسی نمودند، نتایج در ادامه آمده است.

با بررسی ریشه های مشکلات مطرح شده مشخص گردید مسائلی مانند: برداشت بی رویه آب، ایجاد صنایع آب بر در بالادست، نگاه منطقه ای، کمبود بارش و تغییر اقلیم، ضعف مدیریتی، نبود عدالت اجتماعی و... اساسی ترین ریشه های مشکلات اصلی می باشند، از پیامدهای مشکلات هم میتوان به تشدید بیکاری، تشدید برداشت آب، مهاجرت، کاهش قدرت خرید، فقر، نابودی تولیدات روستایی و... اشاره کرد، در ادامه مشخص میگردد با راهکارهایی میتوان بخشی از آنها را حل کرده و از میان برداشت.

۴-۴-۵- جدول راهکارها قورتان

در ادامه از شرکت کنندگان خواسته شد تا بر اساس نظرات خود راهکارهای کاربردی برای حل مشکلات ارائه کنند که نتایج ذیلا اشاره میگردد، نکته قابل تامل در این روستا هم این بود که جوامع محلی نقش هایی را برای خود تعریف کرده اند.

راهکارها قورتان	ارکان مربوطه
۱- ایجاد عدالت در پرداخت آب زمزمینی	آب منطقه ای
۲- محسنت جابلیزین	بهادتین قورنی در عفت اداره کار در عفت محلی
۳- دادن وام های طولانی مدت و بدون بجزیه برای ایجاد شغل	بانک ها - صندوق کار آفرینی - وزارت کشور
۴- دادن مجوز برای ساخت و ساز	هم ارکان ها
۵- استفاده از نیروی بومی برای منطقه چه در بحث کار چه در بحث مدیریت	اداره کار وزارت کشور وزارت راه و ترابری
۶- ایجاد بازار فروش برای صنایع دستی	وزارت صنایع
۷- کاهش بوروکراسی (کانتینرهای ادارات)	ارکان ها مربوطه
۸- تسهیل دریافت مجوز در بحث محسنت	ارکان ها مربوطه
۹- دادن زمین برای دامداری	بهادتین قورنی شاید بهایی
۱۰- تغییر الگوی مصرف (روشنی های نوین) و تغییر الگوی شست	بهادتین قورنی

۵- نتیجه گیری

وضعیت منابع آبی طی چندین دهه در منطقه به دلایل مختلف دچار کمبودهای جدی شده است، به طوریکه دسترسی به آب با قابلیت کشت و زرع بسیار دشوار شده است، اکثر چاه ها شور شده و EC آب برخی از چاه ها به ۲۰ هزار رسیده است، در حالی که آب مناسب کشاورزی باید EC زیر ۱۰۰۰ داشته باشد، به همین دلیل بسیاری از کشاورزان به صورت محدود و در صورت بارندگی و وجود آب سطحی کشاورزی می کنند، عدم وفق پذیری جامعه محلی در طی چندین دهه با شرایط بی آبی باعث فقر و مهاجرت اجباری شده است که در آینده ممکن است مشکلات بیشتری در سطح منطقه ایجاد نماید، آنچه که قابل تامل است، تعداد زیادی از مردم همچنان به کشاورزی بیشتر، افزایش حقاچه، مجوز چاه و آب شیرین کن تاکید دارند، این در حالیست که تعریف مصارف جدید و یا برگشت به دوره های گذشته باعث بارگزاری بیشتر بر منابع آبی به صورت کلی و آب زیرزمینی به صورت اختصاصی می گردد، دلیل این مساله به چند موضوع برمیگردد، اول اینکه کشاورزان افراد مسنی هستند که امکان تغییر شغل و کسب مهارت های جدید برای آنان فراهم نبوده به دلیل نیاز به گذران زندگی مجبور به ادامه فعالیت های کشاورزی هستند، دوم اینکه تنوع معیشتی در منطقه بسیار کم بوده و گزینه های قابل انتخاب برای جوانان زیاد نبوده و همواره بخش زیادی از جامعه به دامداری و کشاورزی روی می آورند، باید قبول کرد که در منطقه ای مانند بن رود، شرایط برای توسعه کشاورزی فراهم نیست و انجام فعالیت های کشاورزی جدید باعث رقابت بر سر منابع آب و کاهش سهم تالاب گاوخونی و همچنین نابودی زمینه های کشاورزی در اثر آبیاری با آب شور می گردد، اجرای پروژه های معیشت مکمل و سازگار با منابع آبی به صورت گسترده، استفاده از روشهای نوین کشاورزی نظیر کشت های هیدروپونیک و ایرپونیک، احداث سایت های گلخانه ای، توجه به درآمدهای پایدار گردشگری، انجام تکنیک های کشاورزی پایدار و نظایر آن، از جمله پیشنهادات کاربردی برای بهبود شرایط منابع آبی در منطقه و نهایتا ذخیره آب برای تالاب گاوخونی می باشند.